

економічних відносин і як наслідок потребу у нових засобах протидії економічній злочинності тощо.

У контексті наведеного та з урахуванням існуючої моделі кримінального переслідування, стратегія розвитку оперативно-розшукової діяльності має охоплювати такі напрями:

- детальна правова регламентація оперативно-розшукового переслідування;

- розширення підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності з метою забезпечення реалізації принципів ініціативності та наступальності у боротьбі зі злочинністю;

- розроблення та прийняття спеціального нормативно-правового акту щодо боротьби з економічною злочинністю із визначенням додаткових прав спеціальних суб'єктів;

- формування концепції та правове забезпечення реалізації оперативними підрозділами профілактичної функції;

- створення правової основи для забезпечення постійного оперативного контролю за кримінальним середовищем;

- розроблення правової основи для оперативно-розшукової протидії злочинності неповнолітніх.

Вибір таких напрямів розвитку ОРД як засобу адекватного реагування на реальні загрози з боку злочинності, обумовлений як характером небезпеки, так і новим концептуальним підходом, що базується на сучасному сприйнятті оперативно-розшукової діяльності.

МАРЧУК А. І.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права,
кандидат юридичних наук

ГУМАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА В КОНТЕКСТІ АДАПТАЦІЇ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЗАСУДЖЕНОГО ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Одним із напрямків розвитку сучасної пенітенціарної політики держави є гуманізація кримінально-виконавчого законодавства, з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду, міжнародних стандартів. Водночас, об'єктивні труднощі та суб'єктивні прорахунки у реформуванні Державної кримінально-виконавчої системи призводять до того, що цей процес ускладнює виправлення та ре соціалізацію засуджених, а також протирічить політиці економічного раціоналізму.

Одним із законодавчих актів, що продовжує напрямом гуманізації є проект Закону України «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів», який було розглянуто та прийнято Верховною Радою України 8 квітня 2014 року.

У вищезгаданому законопроекті пропонується внести зміни до низки статей Кримінально-виконавчого кодексу України (далі — КВК), деякі з цих змін розглянемо більш детально. Позитивними, на нашу думку, є нововведення які стосуються класифікації засуджених до позбавлення волі (окремо утримуються засуджені особи, хворі та туберкульоз; особи, які можуть негативно вплинути на інших засуджених своїми психологічними якостями); громадського контролю за виконанням кримінальних покарань (переведення до дільниці посиленого контролю можливе лише за погодженням зі спостережною комісією); відповідальності персоналу установ виконання покарань (керівник адміністрації установи виконання покарання несе персональну відповідальність за розміщення засуджених, що прибули до установи).

Однак, дещо сумнівними у юридичному сенсі є пропозиції щодо визнання слідчих ізоляторів установами виконання покарань (частина 2 статті 11 КВК — в ред. проекту). Основним завданням слідчих ізоляторів (далі — СІЗО), як місць попереднього ув'язнення, є виконання запобіжного заходу у виді тримання під вартою в межах досудового кримінального провадження. Для особи, щодо якої застосовується такий запобіжний захід, він мало чим відрізняється від позбавлення волі. Однак з точки зору функціонування відповідної установи слідчі ізолятори призначені не для відбування покарання, оскільки вони не в змозі надати засудженому весь спектр ресоціалізаційних механізмів (праця, освіта, соціально-виховна робота тощо). Утримання засуджених, які відбувають покарання у СІЗО, обумовлюється, перш за все, відсутністю достатньої кількості кримінально-виконавчих установ. Крім того, в Україні діє «загінна» система розміщення засуджених, де кожен загін нараховує від 80–140 осіб, які розташовуються у так званому «спальному приміщенні», «гуртожитку». Ця система породжує проблеми переповненості установ виконання покарань, у тому числі і слідчих ізоляторів. Саме тому, відбування покарання засудженими у СІЗО (та внесення їх до структури установ виконання покарань) є неефективною та недоцільною мірою, яка не відповідатиме європейським стандартам.

Пропозиція законопроекту щодо визначення суспільно корисної праці осіб, що відбувають покарання у виді позбавлення волі, як їхнього права, а не обов'язку (частина 1 статті 8 та частина 1 статті 118 КВК — в ред. проекту), є також необґрунтованою та сумнівною. Адже відповідно до статті 6 КВК праця засуджених є одним з основних засобів виправлення та ресоціалізації засуджених. Крім того, праця засуджених має й

додаткову мету — економічну, оскільки в умовах позбавлення волі засуджені утримують себе самостійно (шляхом сплати комунальних послуг, оплати вартості одягу, їжі, постільних речей та ін.). Такі ж вимоги ставлять до ув'язнених Європейські пенітенціарні правила.

Не можна погодитися з пропозицією законопроекту щодо надання засудженим до обмеження волі на певний строк права мати при собі та користуватися мобільним телефонним зв'язком та портативними комп'ютерами (частина 2 статті 59, частина 1 статті 107 КВК — в ред. проекту) без обмежень. Засуджені до обмеження волі наразі досить часто є співвиконавцями (а інколи навіть організаторами) таких злочинів, як шахрайство, вимагання, незаконний обіг наркотичних засобів тощо, які вчиняються за допомогою незаконного використання мобільних телефонів. Враховуючи це, на наш погляд, надання необмеженого права користування такими засобами зв'язку сприятиме вчиненню нових злочинів, а також повністю нівелює інші обмеження, передбачені чинним КВК для засуджених до обмеження волі. Вважаємо, що саме використання обмеженого доступу до глобальної мережі Інтернет дозволить засудженим, наприклад, здобувати освіту, пом'якшить умови їх ізоляції тощо. Що ж стосується надання аналогічно права засудженим до позбавлення волі, то адміністрація колонії повинна ретельно спостерігати за поведінкою засудженого, щоб оцінити ризики реалізації такого права для суспільства. У законопроекті не передбачено здійснення контролю за розмовами по мобільному телефону, можливості блокування певних розмов, що може зашкодити інтересам правосуддя та боротьби зі злочинністю. Вважаємо, що обмежене використання мобільного телефону та глобальної мережі Інтернет буде доцільним тільки в дільниці соціальної реабілітації, де засуджені до позбавлення волі встали на шлях виправлення.

Викликає серйозні зауваження й застереження редакція статті 154 КВК «Порядок дострокового звільнення від відбування покарання» (зокрема виключення з тексту частини другої). Адже, виходячи з ідеї змісту проекту, умовно-дострокове звільнення повинно бути застосоване до особи тільки за умови відбуття певного строку покарання, незважаючи на поведінку засудженого та його ставлення до праці у виправній установі. Однак, саме поведінка засудженого виступає центральним елементом, на якому базується весь процес виправлення засуджених. В процесі соціальної адаптації засудженого до позбавлення волі, яка відбувається в складній ізольованій системі, його емоційний, психологічний стан змінюється, що не може не відбиватися на його поведінці. Ігнорування цього фактору є недопустимим та суперечить цілям кримінально-виконавчого законодавства.

Таким чином, проводячи реформування кримінально-виконавчого законодавства, в контексті його гуманізації, потрібно враховувати, як ті, чи інші зміни, відобразяться на засуджених і на суспільстві

в цілому. Розглянувши тільки деякі із нововведень вищезазначеного проекту, можна дійти висновку про те, що вони ускладнюють процес ресоціалізації засуджених та не містять належного фінансово-економічного обґрунтування для держави.

ДМИШКО О. С.

ПрАт «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»
Львівський інститут, завідувач кафедри психології,
кандидат психологічних наук

БОРОВЕЦЬ С. Я.

ПрАт «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом» Львівський інститут,
студентка 5 курсу

ПРОБЛЕМИ НЕПОВНОЛІТНІХ В ЮРИДИЧНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

Антисоціальна поведінка неповнолітніх, взаємодетермінована впливом багатьох факторів, в першу чергу зовнішнім соціальним середовищем, а саме, мікросередовищем, а також індивідуальними особливостями особистості підлітка, які визначають його індивідуальне реагування на різні «життєві невдачі» (В. Л. Васильєв. Юридическая психология. — СП., 2002, с. 399.).

Злочинність неповнолітніх обумовлена взаємним впливом негативних факторів зовнішнього середовища і особистості неповнолітнього. Соціальний статус підлітка мало чим відрізняється від дитячого. Психологічно — це вік протиріччя. Звідси — типові вікові конфлікти та їх заломлення в самосвідомості підлітка. Завдання, які повстають перед підлітками соціального і особистісного самовизначення — це означає зовсім не автономію від дорослих, а чітке орієнтування і визначення свого місця в дорослому світі (Кон І. С. Психология старшкласника. — М., 1980 — с 104). Умовами формування особистості важкого підлітка в більшості випадків є негативні сімейні умови, «тепличні» умови тощо.

Аналізуючи злочинну поведінку неповнолітніх, виділяємо чотири типипорушників, для яких суспільно небезпечне діяння є:

а) випадковим, таким, що протирічить загальній спрямованості особистості;

б) можливим, з врахуванням загальної нестійкості особистісної спрямованості, але ситуативним, з точки зору, причини і ситуації;